

2007 yılında 191,2 milyar kilovat/saatlik Türkiye toplam elektrik enerjisi üretiminin yüzde 33,2'si, mevcut sözleşmesi bulunan üretim tesislerinden, yüzde 48,8'i kamu mülkiyetindeki üretim tesislerinden sağlanmıştır.

Tablo 18: 2007 Yılı Türkiye Elektrik Üretimi

	Üretim (milyon kWh)	Üretimdeki payı (yüzde)
EÜAŞ	73,794	38,6
EÜAŞ Bağılı ortaklıkları	18,489	9,7
İşletme Hakkı devri	4,265	2,2
Mobil	726	0,4
Otoprodüktör-otoprodüktör grubu	16,129	8,4
Yap-İşlet	45,032	23,6
Yap-İşlet-Devret	14,245	7,5
Üretim Şirketi	18,262	9,6
Özelleştirme Programı	221	0,1
Üretim Toplamı	191,163	100,0
İthalat	864	
İhracat	2,577	
Tüketim Toplamı	189,450	

Kaynak: T.C Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

2007 yılı içinde 191.163 GWh toplam elektrik üretiminin 28.900 GWh ile % 15,21'i ENKA'nın doğal gaz yakıtlı çevrim santrallerinde, % 2,95'i ise 5.609 GWh ile BAYMİNA Ankara Doğal Gaz çevrim santrallerinden sağlanmıştır.

Böylece,dört adet doğal gaz yakıtlı YAP-İŞLET santrali, Türkiye elektrik üretiminin % 18,16'sını sağlamıştır.YİD esaslı doğal gaz santrallerinin de eklenmesiyle,Yİ ve YİD esaslı doğal gaz santrallerinin payı % 23,66'ya çıkmıştır.

3.6 Doğal Gazın Enerji Kaynakları İçindeki Yeri

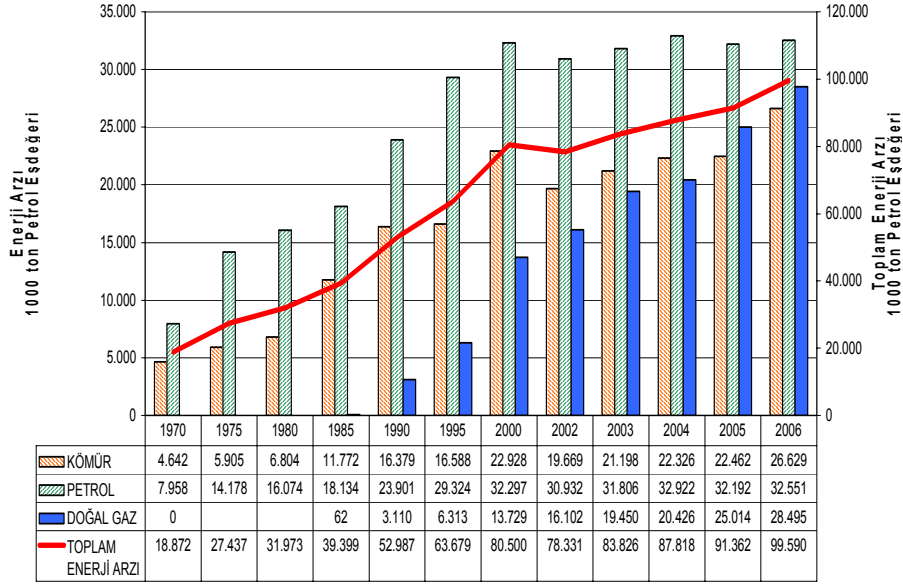
Tablo 19 : Dünya ve Türkiye'de Birincil Enerji Tüketim Payları

BİRİNCİL ENERJİ KAYNAKLARI TÜKETİMİ								
Yıl	Ülke	Pay (%)						Toplam
		Kömür	Petrol	Doğal Gaz	Hidrolik	Nükleer	Diğer	mtep
1976	Türkiye	20,9	53,0	0,1	2,4		23,6	29,70
	Dünya	27,5	46,8	18,7	5,4	1,6		6.099,50
1990	Türkiye	30,6	45,1	5,9	3,8		14,6	52,99
	Dünya	27,5	38,7	22,1	6,1	5,6		8.120,20
2006	Türkiye	26,6	32,6	28,5	5,0		7,3	99,59
	Dünya	28,4	35,8	23,7	6,3	5,8		10.878,46

YIL	KÖMÜR Milyon tpe	% PAY	PETROL Milyon tpe	% PAY	DOĞAL GAZ Milyon tpe	% PAY	TOPLAM ENERJİ ARZI Milyon tpe
1970	4.642	25	7.958	42	0	0	18.872
1975	5.717	21	14.178	52		0	27.437
1980	6.804	21	16.074	50		0	31.973
1985	11.708	30	18.134	46	62	0	39.399
1990	15.915	30	23.901	45	3.110	6	52.987
1995	16.510	26	29.324	46	6.313	10	63.679
2000	22.452	28	32.297	40	13.729	17	80.500
2002	19.271	25	30.932	39	16.102	21	78.331
2003	20.672	25	31.806	38	19.450	23	83.826
2004	22.326	25	32.922	37	20.426	23	87.818
2005	21.840	24	32.192	35	25.014	27	91.362
2006	26.065	26	32.551	33	28.495	29	99.590

Kaynak: ETKB

Genel enerji dengesi içinde dünyada ve ülkemizde birincil enerji kaynaklarında kömür, petrol ve doğal gaz ağırlıklarını korumaktadırlar. Ülkemizde doğal gaz genel enerji dengesi içinde 1990 yılında % 6 oranında yer alırken hızlı bir artış göstererek 2006 yılında %28,5lik pay ile dünya genel enerji arzı içindeki doğal gazın payının üstündeki bir değere ulaşmıştır

Grafik 15: Toplam Enerji Arzı İçinde Kömür, Petrol ve Doğal Gaz Miktarı

Tablo 20: Genel Enerji Talebinin Kaynaklara Dağılımı

Düşük Senaryo	Taş kömürü	Linyit	Petrol	Doğal Gaz	Hidrolik	Toplam	Taş kömürü	Linyit	Petrol	Doğal Gaz	Hidrolik	
	(Milyon Tep)						% Payı					
2005	10,40	11,5	34,6	22,5	3,6	89,6	11,6	12,8	38,6	25,1	4	
2006	11,00	10,4	35,8	24,2	4,3	93,2	11,8	11,1	38,4	26	4,6	
2007	10,80	14,1	34,2	27,3	4,6	98,4	10,9	14,3	34,8	27,7	4,6	
2008	9,80	16,7	35,5	30,5	4,7	104,7	9,3	15,9	33,9	29,1	4,5	
2009	11,20	17,1	37,2	32,8	4,7	110,6	10,1	15,5	33,7	29,6	4,2	
2010	13,60	17,9	39,2	33,9	4,7	116,9	11,6	15,3	33,5	29	4	
2011	14,30	18,3	40,9	37,2	4,7	123,1	11,6	14,8	33,2	30,2	3,8	
2012	16,20	18,6	42,4	39,4	4,9	129,4	12,5	14,4	32,7	30,4	3,8	
2013	18,40	19,5	43,9	40,9	5,3	136	13,5	14,3	32,3	30	3,9	
Yüksek Senaryo	(Milyon Tep)						% Payı					
2005	12,9	11,9	34,6	22,5	3,6	92,4	13,9	12,8	37,4	24,3	3,9	
2006	14,9	12,8	36,1	25,5	4,3	100,9	14,7	12,6	35,8	25,2	4,2	
2007	14,7	16,7	35,0	28,0	4,6	106,3	13,8	15,7	32,9	26,3	4,3	

2008	13,7	17,0	36,9	32,3	4,7	112,0	12,2	15,2	33,0	28,8	4,2
2009	15,0	17,7	39,3	34,9	4,7	119,2	12,6	14,8	33,0	29,3	3,9
2010	17,4	18,0	41,2	37,2	4,9	126,3	13,8	14,3	32,6	29,5	3,9
2011	18,4	19,5	42,8	40,4	5,2	134,0	13,7	14,5	31,9	30,2	3,9
2012	20,6	20,2	44,5	41,3	5,6	142,9	14,5	14,1	31,2	28,9	4,0
2013	22,7	21,6	46,5	43,1	6,2	150,9	15,1	14,3	30,8	28,6	4,1
1998 yılı 1. Enerji Şurası	(Milyon Tep)						% Payı				
	2005	16,0	15,7	43,0	41,9	5,4	130,7	12,2	12,0	32,9	32,1
2006	18,0	17,2	44,4	42,5	5,8	139,2	12,9	12,4	31,9	30,5	4,2
2007	21,8	19,5	45,8	43,1	6,2	148,2	14,7	13,2	30,9	29,1	4,2
2008	23,9	20,7	47,4	44,0	6,5	156,7	15,3	13,2	30,2	28,1	4,1
2009	29,9	21,9	49,0	46,6	6,8	168,5	17,7	13,0	29,1	27,7	4,0
2010	33,9	23,2	50,7	48,9	7,3	179,4	18,9	12,9	28,3	27,3	4,1
2011	37,5	24,0	52,2	51,0	7,7	188,5	19,9	12,7	27,7	27,1	4,1
2012	41,9	24,8	53,8	53,3	8,1	198,6	21,1	12,5	27,1	26,8	4,1
2013	48,0	24,0	57,0	55,5	8,2	211,4	22,7	11,4	27,0	26,3	3,9
2020	95,3	31,5	76,5	74,0	8,9	318,6	29,9	9,9	24,0	23,2	2,8

Kaynak: IX Kalkınma Planı, Enerji Özel İhtisas Komisyon Raporu, Türkiye 1. Enerji Şurası, Alt Komisyon Raporları, Cilt 1

Yukarıdaki tablolar zaman içinde ekonomik şartlardaki gelişime ve enerji politikalarındaki tercihlere bağlı olarak talep tahminlerinde ciddi değişiklikler olduğunu göstermektedir.

Tablo21: Doğal Gaz Alım Anlaşmaları

	İmza tarihi	Süresi	Devreye giriş yılı	Tahmini Bitiş yılı
Rusya Batı	14.02.1986	25	1987	2011
Cezayir	14.04.1988	20	1994	2013
Nijerya	09.11.1995	22	1999	2020
İran	08.08.1996	25	2001	2025
Rusya Karadeniz	15.12.1997	25	2003	2028
Rusya Batı	18.02.1998	23	1999	2021
Azerbaycan	12.03.2001	15	2007	2021

Kaynak: BOTAŞ

Sözleşmelerin tahmini bitiş yılları, anlaşma sürelerinin, Rusya Batı hariç, BOTAŞ Web sayfasında verilen devreye giriş yıllarında başladığı varsayılarak hesaplanmıştır.

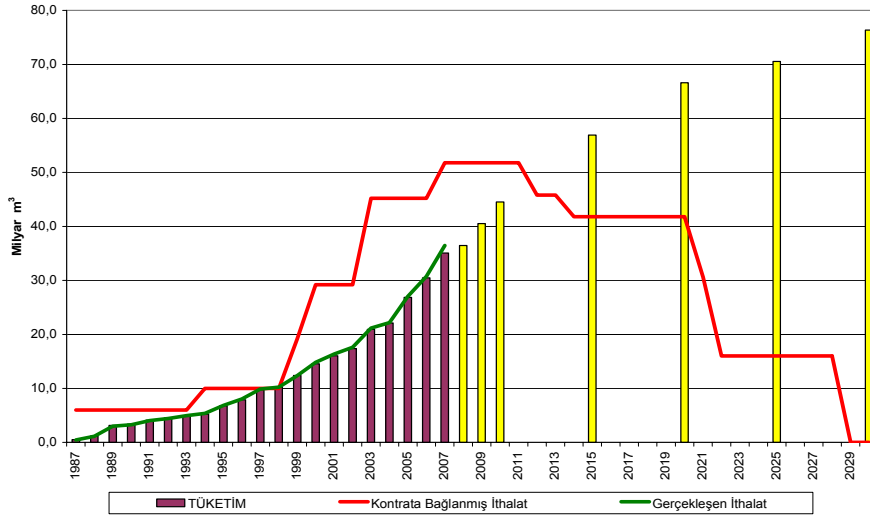
BOTAŞ Web sayfasında ikinci Rusya Batı'nın devreye giriş yılı yer almamaktadır. Bu nedenle bu kaynağın devreye giriş yılı BOTAŞ alımlarında dikkat çeken bir artış olduğundan 1999 olarak dikkate alınmıştır.

Tablo 22: Kontrata Bağlanmış Arz Miktarları (Milyon m³)¹

	2008	2009	2010	2015	2020
Rusya Federasyonu	6.000	6.000	6.000	0	0
1 LNG (M.Ereğlisi) Cezayir	4.444	4.444	4.444	0	0
1. LNG (M.Ereğlisi) Nijerya	1.338	1.338	1.338	1.338	1.338
İran	9.556	9.556	9.556	9.556	9.556
Rusya Fed. (İlave)(Batı)	8.000	8.000	8.000	8.000	8.000
Rusya Fed. (Karadeniz Hattı)	12.000	14.000	16.000	16.000	16.000
Türkmenistan (*)	0	0	0	0	0
Azerbaycan (**)	3.000	5.000	6.600	6.600	6.600
Toplam Arz	43.587	47.519	51.058	40.791	40.791

(*): Doğal Gaz alımı belirsizliğini korumaktadır.

(**): Yıllık kontrat miktarları gaz teslimatlarının başlangıç tarihine göre değişebilecektir.

Grafik 16: Türkiye'de Doğal Gaz Arz Talep Durumu

Kaynak: BOTAŞ

¹ BOTAŞ

1987-2007 yılı fiili ithalat değerleri 2008-2030 doğal gaz talep projeksiyon değerleri alınmıştır.

Yukarıdaki tablo ve grafik, Türkiye'nin ciddi bir enerji planlaması içinde yeni doğal gaz kaynaklarına yönelmesi ve yeni doğal gaz alım sözleşmeleri yapması gereğini ortaya koymaktadır.

3.7. Doğal Gaz Depoları

Enerji tüketiminde doğal gaza, doğal gazda da büyük ölçüde Rusya'ya bağımlı hale gelen Türkiye, acil ihtiyaçta devreye girecek Kuzey Marmara ve Değirmenköy depolama tesislerine sahiptir.

Kuzey Marmara ve Değirmenköy Yeraltı Doğal Gaz Depolama Projesi

Kuzey Marmara ile Değirmenköy Sahalarının yeraltı doğal gaz deposu olarak geliştirilmesi ve işletilmesi amacıyla BOTAŞ ve TPAO arasında 21 Temmuz 1999 tarihinde imzalanan "Doğal Gaz Depolama ve Yeniden Üretim Hizmetleri Anlaşması" kapsamında Yüzeysel Tesisleri Yapım İşi ihalesi yapılmış ve 16.08.2002 tarihinde imzalanan sözleşme ile işi üstlenen Lurgi AG – Fernas İnşaat Ltd. Şti. Konsorsiyumu tesislerde devreye alma çalışmalarını tamamlamış, 21 Mart 2007 tarihinde tesisler için geçici kabul belgesi düzenlenerek TPAO ve Konsorsiyum tarafından imzalanmıştır.

TPAO ile BOTAŞ arasında imzalanan 21 Temmuz 1999 tarihli anlaşma kapsamında 13 Nisan 2007 tarihi itibarıyla tesislerde ticari operasyon niteliğinde enjeksiyon çalışmalarına başlanmış ve Kasım 2007 tarihine kadar enjeksiyon aktiviteleri devam ettirilmiştir. Kasım 2007 itibarıyla ise depolanan gazın geri üretimine başlanmış olup, Nisan 2008'e kadar geri üretim faaliyetlerine devam edilecektir. Tesislerden mevcut kapasiteleri dahilinde azami 12 milyon Sm³/gün enjeksiyon ve 15 milyon Sm³/gün geri üretim yapılabilmektedir.

Böylece, TPAO tarafından işletilecek olan ve toplam 1,6 milyar m³ gaz depolama kapasitesine sahip, Türkiye'nin biri denizde, diğeri karada ilk yeraltı gaz depolama projesi gerçekleştirilmiştir.

2001 yılında yürürlüğe giren Doğal Gaz Piyasası Kanunu'nda doğal gaz depolama gerekliliği de yer almaktadır. Gelişmiş ülkelerde yıllık tüketimin en az % 10'unun depolandığı göz önüne alındığında, günümüzde asgari 2,5 milyar m³lük doğal gaz deposuna ihtiyacımız olduğu söylenebilir.

Bu itibarla ülkede halen hemen hemen tamamı ithal edilen doğal gazın, mevsimsel, günlük ve saatlik taleplerini düzenlemek ve önümüzdeki yıllarda ortaya çıkacak olan doğal gaz arz açığına çözüm getirmek üzere bir diğer depolama projesi olan Tuz Gölü Depolama Projesi de gündemdedir. Türkiye'nin ikinci doğal gaz depolama tesisi, bölgede yeraltında geçirimsiz tabakalar bulunması nedeniyle Aksaray-Sultanhanı yakınlarında, geçirgen olmayan tuz kütlelerinin yoğun olarak bulunduğu alana, yerin yaklaşık 700 metre altına tatlı su basılarak tuz yataklarının eritilmesi ile elde edilen büyük mağaralar olarak inşa edilecektir. Fizibilite ve temel mühendislik

ihalesi 2000 yılında yapılmasına karşın, bu proje yıllarca sürüncemede kalmış ve ancak 2005'te sonuçlanmıştır. Proje, Dünya Bankası'ndan temin edilen 325 milyon dolarlık krediyle gerçekleştirilecektir.

Ayrıca, tamamlandığında Türkiye'nin en büyük yer altı doğal gaz deposu olacak Tuz Gölü Yer Altı Doğal Gaz Depolama Tesisleri ihalesinde ocak 2008 tarihinde yeni bir aşamaya gelinmiştir.

BOTAŞ Genel Müdürlüğü tarafından geçtiğimiz yıllarda projelendirilerek, Dünya Bankasından da finansman katkısı sağlanan Tuz gölü Yer Altı Doğal Gaz Depolama Projesi kapsamında, doğal tuz formasyonlarının tatlı su kullanılarak kontrollü çözülmesi ile 12 adet yer altı doğal gaz depolama kavernası oluşturulması işlemleri yer almaktadır.

İhaleye 10 yerli ve yabancı firma ve iş ortaklığı, ön yeterlilik başvurusunda bulunmuştur. Yeterlik değerlendirmesi sürmektedir.

Yılda, 1,5 milyar m³ doğal gaz depolama kapasitesine sahip olacak proje kapsamında, yer üstü ve yer altı tesislerinin yapımı ile ilgili diğer işler de bulunmaktadır.

Planlanan Yeni Yeraltı Depolama Tesisleri

Ülkemizin gelecekteki yüksek doğal gaz talebinin yanı sıra, 4646 sayılı Yasanın yıllık doğal gaz ithalatının %10'u kadar bir doğal gaz miktarının ülkemiz topraklarında depolanmasına yönelik düzenlemeleri dikkate alındığında, Kuzey, Marmara Silivri ve Tuz Gölü'ne ek olarak, doğal gaz deposu olarak kullanılacak alternatiflerin biran önce araştırılmasında yarar bulunmaktadır. Dünyada uygulanmakta olan tükenmiş petrol sahalarının doğal gaz deposu olarak kullanılması konusunun da incelenmesi uygun olacaktır.

Bu itibarla,TPAO tarafından Trakya bölgesinde yeni gaz depolarının geliştirilmesi amacıyla, mevcut sahaların içinde rezervuar özellikleri en uygun sahalar olan Güney

Karaçalı, Yulaflı, Göçerler, Çayırdere, Adatepe, Doğu Adatepe ve Değirmenköy (Osmancık) doğal gaz sahalarının yeraltı gaz deposu olarak kullanılıp kullanılmayacağını tespit etmek üzere fizibilite çalışması yapılmasına karar verilmiştir. Bu sahaların depolama operasyonuna uygun bulunması halinde yaklaşık 1 milyar m³ lük bir kapasite ortaya çıkacağı tahmin edilmektedir.

Ülkemizde gerçekleştirilecek ve doğal gaz arz talep dengelemesinin yanı sıra arz güvenliğini güçlendirecek yeni doğal gaz depolama tesisleri projelerinin bir an önce işletmeye alınması için çalışmaların hızlandırılması gerekmektedir.

EPDK Depolama Lisansları

Türkiye’de halen 3 kuruluşa depolama lisansı verilmiştir. (Tablo 23). BOTAŞ’ın bir yeraltı, bir LNG depolama lisansı bulunurken, TPAO’nun bir yeraltı, EGE GAZ’ın ise bir LNG depolama lisansı bulunmaktadır.

Tablo 23: EPDK Depolama Lisansları

TİCARET UNVANI	DEPOLAMA LİSANSI	TESİS YERİ	LİSANS SÜRESİ
Türkiye Petrolleri A.O.	Doğal Gaz	Silivri/İstanbul	18/04/2003 tarihinden itibaren 30 yıl
EGE GAZ A.Ş.	LNG	Aliağa/İzmir	04/04/2003 tarihinden itibaren 30 yıl
Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş.	LNG	Marmara Ereğlisi/Tekirdağ	04/04/2003 tarihinden itibaren 10 yıl
Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş.	Doğal Gaz	Sultanhanı /Aksaray	27/06/2007 tarihinde itibaren 30 yıl

Kaynak: www.epdk.gov.tr

Depolama Maliyetleri

ABD ve Avrupa’da yeraltı depolarının yatırım maliyetleri Tablo 24’de özetlenmiştir. Tablo 8’de yer alan verilere göre, akiferler ve tüketilmiş sahalarda yeraltı depolarının çalışması için gerekli çalışma gazı yatırım maliyetleri tuz boşluklarına göre daha düşüktür. Mevsimsel talebe göre daha fazla kapasiteye sahiptirler. Fakat tuz boşlukları kısa dönem yüksek gaz talebinde yüksek debilerde üretim yapabildiği için daha düşük arz debisi yatırım maliyetine sahiptir.

Tablo 24: Depolama Yatırım Maliyeti

Depo tipi (100 x 10 ⁶ m ³ Yeraltı depolama sahası için)	Çalışma Gazı Yatırım Maliyeti US\$/m ³		Depolama Arz Debisi Yatırım Maliyeti US\$/m ³ /gün	
	Europe	USA	Europe	USA
Akifer	0.35-0.6	0.14*	35-60	10
Tüketilmiş gaz/petrol rezervuarı	0.35-0.6	0.12	35-60	5
Tuz boşluğu	0.7-1	0.30	7-10	2

(hacim: 500x10⁶ m³ varsayılmıştır)

Kaynak : United Nations Economic Commission For Europe

3.8 Sıvılaştırılmış Doğal Gaz (LNG) İthal Terminali:

Türkiye'de diğer bazı doğal gaz ithal eden ülkeler gibi doğal gaz arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi, arz güvenliğinin ve arz esnekliğinin artırılması için BOTAŞ tarafından Marmara Ereğlisi LNG İthal Terminali 1994 yılında işletmeye alınmıştır. Marmara Ereğlisi LNG İthal Terminali'nde gelen LNG'yi depolamak ve depolanan LNG'yi istenilen miktarda gazlaştırarak Rusya Federasyonu-Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı'na sevk etmek amaçlanmıştır. Terminalin maksimum ekonomik gönderme kapasitesi 1999 yılında 439.000 m³/saat'den 685.000 m³/saat'e çıkarılmıştır. Tesisler işletmeye kabulün yapıldığı 1995 yılından beri devrede olup dönemsel ve günlük bazda ülke arz-talep dengesini sağladıkları gibi depolama görevini de ifa ederek tam kapasitede çalışmaktadırlar. Ayrıca özel sektöre ait yapımı 2004 yılında bitirilmiş 10 milyar m³ doğal gazı ulusal boru hattına basabilecek kapasitede bir LNG terminali bulunmakta olup bu tesislerden % 25 kapasite ile yararlanılmaktadır.

Avrupa'da da LNG ihtiyacının artacağı göz önüne alındığında, Türkiye üzerinden, Güney'deki üçüncü ülke pazarlarına doğal gaz sevkiyatını sağlayacak projeler kapsamında, Akdeniz kıyısında (Ceyhan) LNG terminalinin kurulmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Tablo 25: LNG Satış Fiyatları (KDV Hariç)

**LNG SATIŞ FİYATLARI
(KDV HARİÇ)**

Yürürlük Tarihi	BOTAŞ ÖTV ve KDV Hariç LNG Satış Fiyatı YTL/Sm³
01.02.2008	0,513049
01.01.2008	0,513049
01.12.2007	0,422832
01.11.2007	0,427927
01.10.2007	0,411952
01.09.2007	0,422621
01.08.2007	0,374152
01.07.2007	0,350737
01.06.2007	0,355050
01.05.2007	0,362452
01.04.2007	0,399545
01.03.2007	0,406307
01.02.2007	0,415577
01.01.2007	0,457517
01.12.2006	0,501697
01.11.2006	0,512073
01.10.2006	0,486343
01.09.2006	0,488295
01.08.2006	0,522585
01.07.2006	0,472116
01.06.2006	0,418088
01.05.2006	0,408684
01.04.2006	0,411332
01.03.2006	0,410866
01.02.2006	0,415064
01.01.2006	0,417473

Kaynak: BOTAŞ

4. DOĞAL GAZ BORU HATLARI PROJELERİ

Dünya ve özellikle ülkemizin de içinde bulunduğu bölge yeniden şekillenme sürecini yaşamaktadır. Petrol ve doğal gazın geçtiğimiz yüzyıla damgasını vurması ve enerji kaynaklarına egemen olma mücadelesi, Ortadoğu ve Kafkasya'da büyük çekişmelere neden olmuş, yeni sınırlarla yeni ülkeler yaratmıştır.

II. Dünya savaşından itibaren, enerji kaynaklarına erişim ülkelerin dış politikalarının odağına oturmuş ve son yıllarda enerji piyasasındaki hızlı değişim ve gelişmelerin de etkisiyle enerji arz güvenliği uluslararası politikaların ilk sırasında yer almıştır.

Dünya ekonomisinin artan petrol fiyatlarına rağmen yükselişi, Çin ve Hindistan'ın hızlı kalkınmasının yanı sıra doğal kaynaklara sahip olmayan Batılı ülkelerin geleceğinin belirsizleşmesi, siyasette yeni denge arayışlarını zorunlu kılmıştır. Özellikle, savaşların en önemli nedeni olan doğal kaynaklar, günümüzde uluslararası ilişkileri doğrudan etkilemektedir.

Son yıllarda Hazar Havzası hidrokarbon kaynaklarının Batı pazarlarına güvenli ve çeşitli güzergahlardan taşınması hayati önem kazanmıştır.

Dünya ispatlanmış petrol ve doğal gaz kaynaklarına baktığımızda Orta Doğu ve İran'dan sonra en zengin kaynaklar Rusya Federasyonu ve Hazar havzasında bulunmaktadır. Hazar havzasının, yeni bir Orta Doğu olmamakla beraber Avrupa için yakın gelecekte yeni keşifler olmaması halinde, tükenmesi beklenen Kuzey Denizi'nin yerini alması söz konusudur. Böylece istediği enerji kaynaklarını dünya ölçeğinde denetim altına almak isteyen ABD için, bölge büyük önem taşımaktadır. ABD, Hazar Bölgesindeki petrol ve doğal gaz kaynakları ve boru hatlarının yanı sıra Azerbaycan ve Kazakistan ile yürütülecek "**Hazar Güvenliği Projesini**" de önemsemektedir.

Doğal kaynaklardan yoksun olan Avrupa, bunun sıkıntısını yaşamaktadır. Doğal kaynaklar açısından daha zengin olan ABD ise etkinliğini 21. yüzyılda da sürdürebilmek, dünyaya tek başına egemen olabilmek amacıyla enerji kaynaklarını kontrol etmek için, yerel savaşları körüklemekte veya ülkeleri işgal etmektedir.

K. Amerika kıtasının halen petrole bağımlılığı sürerken Avrupa'nın doğal gaz tüketimi ve ithalatı hızla artmaktadır. Avrupa özellikle çevresel nedenlerle nükleer enerji ve petrol kaynaklarının kullanımını azaltmaktadır. Bu nedenle Avrupa doğal gaz tüketiminin karşılanmasında, daha da artan oranda dışa bağımlı hale gelecektir.

Tüm mücadelelerin doğal kaynaklara sahip olmak için verildiği dünya siyasetinde Rusya, Hazar kıyılarında kendi topraklarından geçecek doğal gaz boru hattı projesinin yaşama geçirilmesi ve Orta Asya Cumhuriyetlerindeki petrol ve doğal gazın çıkışını kontrol altında tutmaya çabalarken, ABD, boru hatlarının Hazar geçişi ve Rusya'nın denetimi altında olmayan topraklardan geçmesi için çareler aramaktadır.

World Oil and Gas Review 2007 istatistiklerine göre Hazar havzası ispatlanmış doğal gaz rezervlerinin 232 trilyon kübik feet (6.57 trilyon m³) civarında olduğu tahmin edilmektedir. Türkmenistan'ın 2,9 trilyon m³, Kazakistan'ın 1,9 trilyon m³, Azerbaycan'ın ise 1,3 trilyon m³ ispatlanmış doğal gaz rezervi olduğu tahmin edilmektedir. Rusya'daki rezerv miktarı ise 47,8 trilyon m³ civarında olup dünya toplamının yaklaşık üçte birine karşılık gelmektedir.

Avrupa, Hazar enerji kaynaklarının ihracı için doğudan batıya doğru bir Avrasya enerji koridoru yaratmayı hedeflemektedir. Bu proje ile Avrupa'ya yönelik mevcut bütün enerji hatlarının geçtiği Rusya Federasyonu'nun oluşturduğu tekelin kırılması ve Güney Kafkasya ve Orta Asya ülkelerinin Rusya'ya ekonomik bağımlılıklarını azaltılması hedeflenmektedir.

Bu uluslararası ortamda Türkiye, hızla artan enerji talebine ek olarak, başta AB pazarı olmak üzere enerji arzının genişleyeceği ve çeşitleneceği çok önemli bir bölgede bulunmaktadır. AB ülkelerinin doğal gaz ithalatında Rusya'ya alternatif kaynaklar ve hatlar aramak zorunda oluşu, Türkiye için oldukça önemlidir.

Bazı Avrupa ülkelerinin Rusya'dan boru hatları ile doğal gaza bağımlılık miktarları aşağıdaki tabloda verilmektedir.

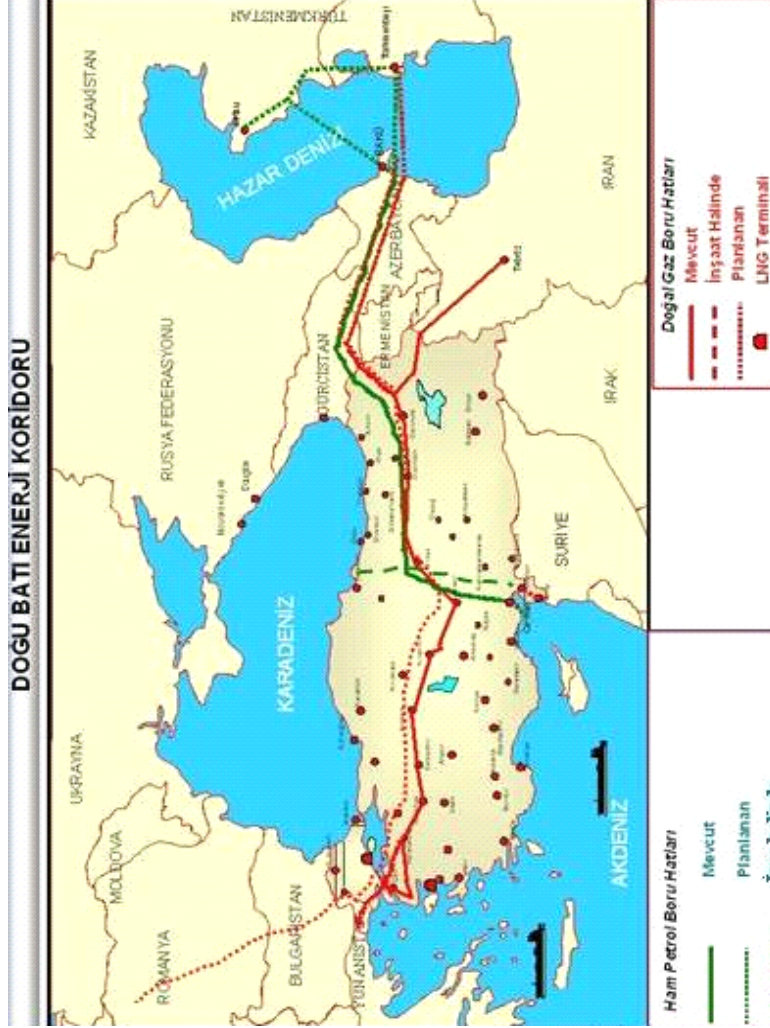
Tablo 26: AVRUPA'nın Rusya'ya Bağımlılığı(2006) Milyar m³

Ülkeler	Rusya'dan İthalat	Toplam İthalat	%
Avusturya	6,85	8,73	78
Almanya	36,54	90,84	40
Fransa	9,50	35,70	27
Macaristan	8,32	10,95	76
İtalya	22,92	74,27	31
Çekoslovakya	7,13	9,48	75
Türkiye	19,65	30,50	64
Diğer	40,55	114,58	35
TOPLAM	151,46	375,05	40

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy, 2007 June

Harita 2: Petrol ve Doğal Gaz Rezerv Dağılımı Haritası

Harita 3: Türkiye Doğu Batı Enerji Koridoru Haritası

Doğal gaz tüketimi, talebi ve ticaretinin 2020 yılına kadar hızla genişleyeceği beklenmektedir. Türkiye doğu-batı koridoru ile tamamlayıcı nitelikteki güney-kuzey-batı koridorları ile etkin bir enerji terminali olma potansiyeline sahiptir.

Bu kapsamda geliştirilen belli başlı projeler aşağıda özetlenmiştir.

1-Hazar Bölgesi, Orta Doğu ve Orta Asya ülkelerinin zengin enerji kaynaklarının Avrupa ve dünya pazarlarına taşınmasını kapsayan projeler “Doğu-Batı Enerji Koridoru”

2-Boğazları by-pass ederek Kazak ve Rus petrollerini Akdenize taşıyacak ve Rus gazını da Ceyhan'a taşınması öngörülen projeler ise “Kuzey-Güney Enerji Koridoru” olarak tanımlanmaktadır.

Rusya'nın geliştirdiği diğer bir proje olan Kuzey Akım Projesiyle, Baltık Denizinin altına döşenecek hatlarla Almanya Rusya'ya doğrudan bağlanacaktır

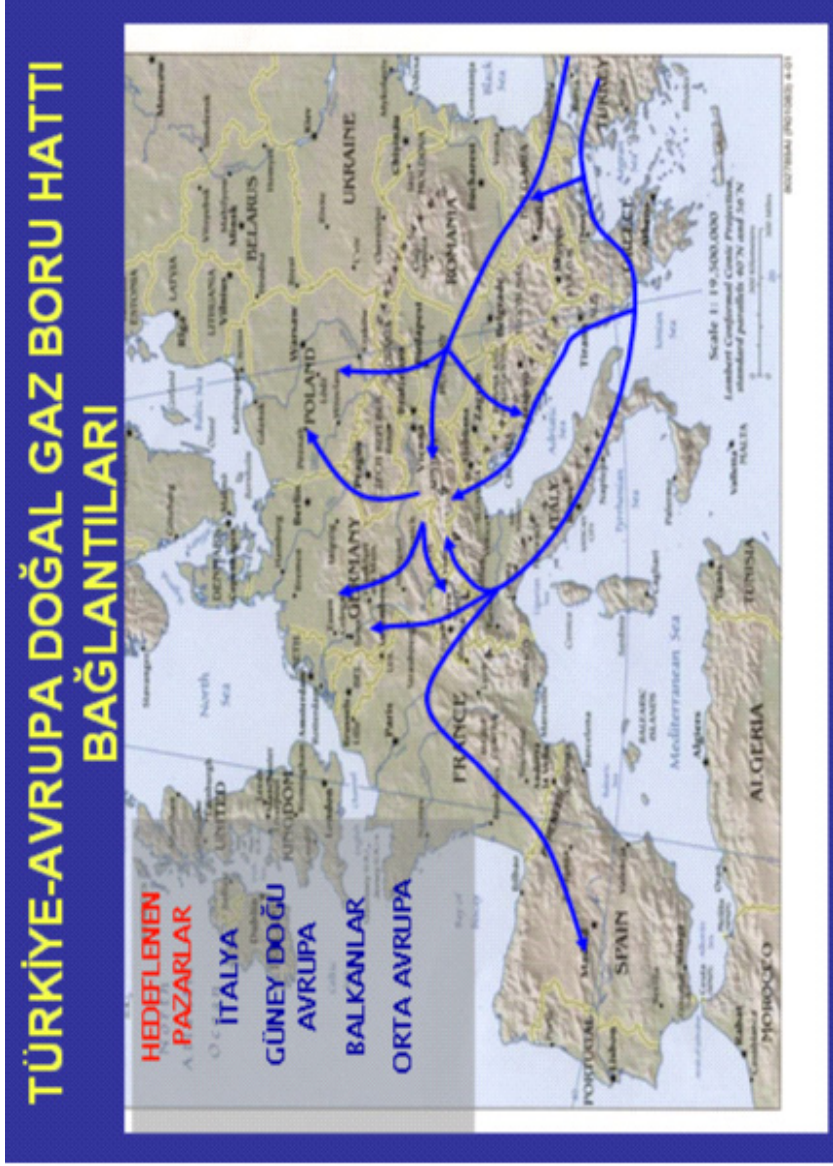
Yine Rusya Güney Akım Projesi ile Karadeniz'in altından geçecek boru hatlarıyla Bulgaristan ve Sırbistan güzergahıyla İtalya ve Orta Avrupa'ya ulaşmayı öngörmektedir.

Kuzey ve Güney Akım Projeleriyle, Avrupa'nın toplam gaz tüketiminde Rusya'ya olan bağımlılığının % 25'ten % 35'e çıkması ve ülkesinden geçen boru hatlarından bazen anlaşma dışı yüklü miktarda gaz çeken Ukrayna'nın by-pass edilmesi öngörülmektedir.

Rusya'nın Avrupa'ya gaz arzını denetim altında tutmak için attığı stratejik bir adım da Türkmenistan ve Kazakistan'la imzaladığı uzun vadeli gaz alım anlaşmalarıdır.

Rusya'ya olan bu yüksek bağımlılık AB'de bazı rahatsızlıklar yaratmaktadır. 06.02.2008 tarihli Dünya Gazetesinde yer alan habere göre, AB Yüksek Temsilcisi Javier Solana, “AB enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi için Nabucco Projesinin geliştirilmesi, Türkiye, Kafkaslar ve Orta Asya ile daha geniş kapsamlı ortaklıklar kurulması gereğini” ifade etmiştir.

Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı ile Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı, Doğu-Batı Enerji Koridorunun temelini oluşturmaktadır.

Harita 4: Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı Bağlantıları Haritası

Türkiye Üzerinden Avrupa'ya Gaz Taşıma

Harita 5: Şah Deniz Doğal Gaz Boru Hattı Projesi (Bakü-Tiflis-Erzurum BTE)

Bu proje Azerbaycan'ın Şahdeniz yatağındaki 1 trilyon m³ olarak tahmin edilen doğal gaz rezervini Türkiye'ye ulaştırmayı amaçlamaktadır. Türkiye-Azerbaycan ve Gürcistan arasında 12 Mart 2001 tarihinde imzalanan proje, ilk etapta 2 milyar m³ ve ikinci etapta 6,6 milyar m³ kapasiteli olarak planlanmıştır. Hattın bağlantı noktası olan Erzurum'a 225 km'lik bir hat inşa edilmiş ve 3 Temmuz 2007 tarihinde ilk sevkiyat Erzurum'a ulaştırılmıştır.

Bu proje sadece Türkiye'nin yurtiçi gaz talebinin karşılanması açısından değil, Avrupa Birliği'nin hızla artan gaz ihtiyacının bir kısmının karşılanması açısından da önem taşımaktadır.

Bu proje iki büyük projenin (Nabucco ve Trans-Hazar) gerçekleşme ihtimalini artırmıştır.

2) Nabucco Doğal Gaz Boru Hattı Projesi

Nabucco Projesi Hazar ve Ortadoğu havzası doğal gazının Türkiye ve Avrupa'ya naklini amaçlamaktadır. Türkiye'den başlayacak olan 3,300 km uzunluğundaki hattın, terminal ülke olan Avusturya'ya Bulgaristan, Romanya ve Macaristan üzerinden transit geçerek ulaşması planlanmaktadır. 2008'de detay mühendislik çalışmalarının başlatılmasından sonra, hattın 2020 yılında 30 milyar m³ doğal gazı Avrupa'ya taşınması öngörülmektedir.

Harita6: Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı Bağlantıları Haritası

Bu hattın Erzurum (BTE) ve Türkiye-İran doğal gaz hattıyla besleneceği düşünülmektedir. Bununla birlikte, düşünce aşamasında olan Trans-Kafkas Doğal gaz hattıyla da birleştirilmesi olasılığı da mevcuttur. Ayrıca Nabucco hattı, AB'nin Trans-Avrupa Enerji hattının bir parçası olarak da öngörülmektedir.

Nabucco projesinin yürütülmesi için BOTAS (Türkiye), OMV (Avusturya), MOL (Macaristan), Transgaz (Romanya), Bulgargaz (Bulgaristan) arasında Nabucco Uluslararası Gaz Hattı (Nabucco Gas Pipeline International GmbH) iştiraki % 20 ortaklıkla 2004'te Viyana'da kurulmuştur. Ortaklığa son olarak Alman RWE firma katılmış olup, Gaz de France gibi yeni katılma istekleri de olmaktadır.

Nabucco Projesinin Önemi

Proje Rusya'nın Avrasya boru hatları üzerindeki tekeli kırma hedeflemekte, bu sebeple özellikle ABD ve AB tarafından Rusya'ya karşı bir alternatif olarak desteklenmektedir. Ancak Rusya bu projeyi sekteye uğratmak için 2007 yılının ortalarında Kazakistan ve Türkmenistan'la büyük miktarlarda doğal gaz alım sözleşmeleri imzalamıştır. İran'a uygulanan ambargonun da Nabucco projesini zayıflattığı düşünülmektedir².

3) Trans-Hazar Doğal Gaz Boru Hattı Projesi:

Hazar geçişi Türkmenistan-Türkiye-Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı (Boru hattı uzunluğu 1641 km olarak öngörülmekte ve 3-4 milyar dolara mal olması beklenmektedir) olarak da bilinen bu projenin hayata geçirilmesi için, 1998'de Türkiye ve Türkmenistan devlet başkanları arasında Ankara'da bir anlaşma imzalanmıştır.

Harita 7: Trans-Hazar Boru Hattı

² Detaylı bilgi için bkz.2nd Work Group meeting on SEE, Gas Industry Infrastructure Financing, Belgrade, 3-4 October 2005
<http://www.seerecon.org/>

Ancak bu projenin önündeki en önemli engel Hazar'ın hukuki statüsü sorunudur. Özellikle Rusya, tekelinin kırılacağı endişesiyle bu yasal sorunu çözmek için direnmektedir. ABD ise, Rusya'ya karşı bu projeyi destekler görünmektedir.

4) Mavi Akım Doğal Gaz Boru Hattı Projesi

Rusya doğal gazının Karadeniz'in altından Samsun-Ankara hattına (1213 km ve 3,2 milyar dolara mal olmuştur) naklini amaçlayan proje 2002'de faaliyete geçmiştir.

Harita 8: Mavi Akım (Blue Stream) Boru Hattı Projesi

Projenin Önemi

16 milyar m³/yıl kapasite ile Türkiye'yi Rusya'ya bağımlı kılan bu proje, fiyat olarak da yeterli pazarlık yapılamadığı için şu anda Rusya'ya yarar sağlamaktadır. Bu proje Trans-Hazar projesiyle rekabet halindedir. Öte yandan Türkiye, Mavi Akım Boru Hattıyla, Rusya ile Kuzey-Güney enerji koridoru kozunu geliştirebilir.

Bu sayede Türkiye, Rusya'nın BTC ve Trans-Hazar projesine karşı çıkmasını engelleyebileceği gibi aynı zamanda Mavi Akım projesinin şartlarının iyileştirilmesini sağlayarak, Türkiye-Rusya arasında enerji bağlamında karşılıklı kazanç ilişkisini oluşturulabilir.³

³ Detaylı bilgi için bkz. Sinan Ogan, 'Mavi Akım Projesi: Bir enerji stratejisi ve stratejisizliği örneği', http://www.stradigma.com/turkce/agustos2003/makale_04.html

5) İran -Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı

1998 yılında imzalanan ve yılda 10 BCM doğal gaz alımını öngören anlaşmaya dayanarak Doğubeyazıt'tan Ankara'ya kadar uzanan 48-40 inç çapında ve toplam 850 km uzunluğundaki bu boru hattı 2001-2003 yılları arasında inşa edilerek hizmete girmiştir. Bu boru hattının güney branşmanı Seydişehir, Konya, Isparta üzerinden Afyon, Denizli tarihiyle Aydın'a ve diğer yandan da Antalya'ya uzanmıştır. Güney illeri beslemek amacıyla bu ana hattan Sivas'ta alınan branşmanla, Malatya, Maraş, Gaziantep, Adana, Mersin ve civarına doğal gaz verilmiştir. Boru hattı üzerinde birisi müesses diğerleri inşa halinde 2 kompresör istasyonu ile gaz basınçlandırılacak ve böylece Orta Karadeniz bölgesi Giresun, Trabzon, Ordu, Gümüşhane ve Bayburt illerine de doğal gaz verilmesi sağlanacaktır.

Bu bölgelerdeki yapım çalışmaları büyük bir hızla devam etmektedir.

Öte yanda, İran'ın Basra Körfezindeki Pars doğal gaz sahalarının bir bölümünde Türkiye'nin TPAO eliyle üretim tesisleri kurması, yılda 20 milyar m³ gaz çıkarması ve bu gazın bir bölümünün Türkiye'nin ihtiyaçları için kullanılması ve büyük bir bölümünün Avrupa'ya ihracına yönelik olarak Türkiye ile İran arasında görüşmeler sürmektedir. Bu yatırımın tutarı yaklaşık 3 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir. Gerçekleşmesi halinde bu proje, Nabucco boru hattı için de önemli bir gaz arz kaynağı oluşturacaktır.

Son olarak gündeme gelen yeni bir proje, İran gazının Selanik (Yunanistan), Arnavutluk, Adriyatik Deniz Geçişi üzerinden İtalya'ya ulaşmasını öngören İsviçreli EGL firmasının desteklediği Trans Adriyatik Boru Hattı projesidir (TransAdriatic Pipeline-TAP).

6) Türkiye – Yunanistan Doğal Gaz Boru Hattı

Bu hat Bursa Karacabey mevkiinde batı ana hattına 30 inç çapında bir boru ile bağlandıktan sonra Çanakkale boğazını 17 km'lik bir geçiş sonrası toplam olarak karada 197 km kat ederek Yunan sınırına varmakta ve oradan Gümülcine'ye uzanmaktadır. Yunanistan için anlaşmaya esas olmak üzere ilk yıllarda 750 milyon m³ doğal gaz nakledecek hat önümüzdeki yıllarda Adriyatik üzerinden İtalya'ya uzatılarak 7 milyar m³ doğal gaz beslemesi ile Avrupa Birliğine alternatif bir arz kaynağı olma özelliğini kazanacaktır. Halen bir miktar arz fazlalığını da amorti edebilir mahiyette olan boru hattı, 2007 yılı itibariyle Yunanistan'a doğal gaz sevkine başlamıştır. 2008 için transit edilecek gaz miktarı 250 milyon m³ olarak programlanmıştır.

7) Mısır-Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı Projesi

Doğal gaz arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve doğal gaz açığının bir kısmının da Mısır'dan sağlanacak gaz ile karşılanması amacıyla Mısır-Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı Projesi gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamına 17 Mart 2004'te Mısır ile Türkiye arasında Mısır Doğal Gaz Şirketi EGAS ile BOTAS'ın yer aldığı Türkiye'ye gaz ithalatı ve Avrupa'ya gaz iletimi hususlarına ilişkin çerçeve anlaşması imzalanmıştır. Söz konusu anlaşmaya göre Mısır'ın Türkiye'ye yılda 2-4 milyar m³;

Türkiye üzerinden Avrupa pazarlarına ise 2-6 milyar m³ gaz ihraç etmesi öngörülmüştür. Bu projenin gerçekleşmesi için Türkiye-Mısır arasındaki boru hattının tamamlanması ve Mısır'ın gaz arzını garanti etmesi gerekmektedir.

8) Irak- Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı Projesi

Proje, Irak'ta bulunan doğal gaz sahalarının geliştirilerek, üretilecek olan gazın boru hattı ile Türkiye'ye getirilmesi amacı ile geliştirilmiştir. 1996 yılında iki ülke arasında imzalanan anlaşmaya göre, proje kapsamında Irak'ın beş sahasında üretilecek yıllık 10 milyar m³ gazın Türkiye'ye taşınması amaçlanmıştır. BM yaptırımları nedeniyle proje yatırım aşamasına geçememiş ve görüşmeler kesintiye uğramıştır. 28.01.2008 tarihli Dünya Gazetesinde yer alan habere göre, konu 17.08.2007 tarihinde Türkiye ve Irak enerji bakanlarının katılımı ile imzalanan mutabakat zaptıyla tekrar güncellik kazanmıştır. Bağdat'ın kuzeyinde 280 milyar m³ rezerve sahip beş sahada üretilecek doğal gazın Irak-Silopi-Şırnak-Diyarbakır üzerinden Adana Yumurtalık'a ulaşması, burada kurulacak LNG terminali ile de dünya pazarlarına iletilmesi öngörülmektedir.

Harita 9: Türkiye: Doğu-Batı ve Kuzey-Güney Enerji Koridoru

Jeopolitik açıdan Türkiye'nin boru hatları için stratejik bir geçiş ülkesi ve aynı zamanda dinamik ve gelişmekte olan ekonomisiyle büyük bir enerji pazarı olması, Türkiye'ye Doğu-Batı ve Kuzey-Güney enerji koridorlarında Akdeniz Ceyhan petrol ve LNG ihraç tesisleriyle bir terminal olma imkanı da vermektedir.

5. DOĞAL GAZ PİYASASI

Doğal gazın dünya rezervleri ve üretim miktarlarına bakılınca, belli bölge ve ülkelerin uluslararası boyutta doğal tekel oldukları görülmektedir. Ayrıca doğalgazın, sıvılaştırılarak gemilerle taşınması haricinde, nihai tüketicilere sunumunun ancak boru hatları vasıtasıyla gerçekleştirilebilmesi, doğal gaz sektörünü kendine has özellikleri olan ve bu özellikler nedeniyle diğer enerji piyasalarından farklı olan bir piyasa haline getirmektedir.

1980'li yıllarda başlayan liberal akım, iktisadi anlamda doğal tekel niteliği gösteren doğal gaz piyasasında da değişim rüzgarları esmesine neden olmuştur. Özellikle 1990'lardan sonra, 1980'lere kadar Avrupa Birliği'nde sadece piyasalarda bütünleşmenin sağlanması hedefi söz konusu iken, Avrupa'da doğal gaz piyasalarının serbestleştirilmesi, rekabetin sağlanması ve korunması yaklaşımı hakim olmuştur.

Avrupa Birliği üyeliği yolunda ilerleyen Türkiye'de de, 2001'de yaşanan ekonomik kriz karşısında, Türkiye'nin kredi talebinde bulunduğu IMF ve Dünya Bankası; kredi verilebilmelerinin ön koşulunu özellikle uluslararası petrol şirketlerinin isteği yönünde ekonominin piyasa kurallarına göre yeniden düzenlenmesi olarak ileri sürmüştür. Bu kapsamda ivedilikle yasalaşmasını şart koştukları 15 yasa içinde yer alan "Doğal Gaz Piyasası Yasası", 02.05.2001 tarihinde, 5015 Sayılı Petrol Piyasası Yasası 04.12.2003 tarihinde yürürlüğe girmiş ve 1954 tarihli 6326 Sayılı Petrol Kanunu'ndaki bazı bölümler bu yasalara dâhil edilmiştir.

4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Yasasının yürürlüğe girmesi ile doğal gaz piyasasına ilişkin düzenleme görevini üstlenen Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu'nun temel görevi, piyasaya yeni gireceklere açık, serbest ve rekabetçi bir doğal gaz piyasası oluşturmak için düzenleyici tedbirleri yürürlüğe koymak ve bu tedbirlerin uygulanmasını sağlamak olarak belirlenmiştir. 4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Yasası uyarınca piyasa faaliyetleri; doğal gazın ithalatı, ihracatı, toptan satışı, iletimi, depolanması, dağıtımı ve sıkıştırılmış doğal gazın satışı ile dağıtımı ve iletimi olarak tanımlanmıştır..

Doğal gaz piyasası mevzuatı ise Avrupa Birliği'nin doğal gaz piyasasına yönelik müktesebatı ile uyumlu olarak hazırlanmıştır.

Tasarı Bakanlar Kurulu'na 04.04.2001 tarihinde TBMM'ye sunulmuş. 10.04.2001 tarihinde TBMM Sanayi, Ticaret, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu'ndan, 12.04.2001 tarihinde Bütçe Plan Komisyonu'ndan hızla geçmiştir. 17.04.2001 tarihinde ise, TBMM Genel Kurulunda görüşülerek benimsenmiştir. Yasanın hazırlık çalışmaları, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı bünyesinde kapalı devre olarak sürdürülmüştür. Yasanın biçimlendirilmesi sürecinde de, meslek odalarından görüş alınmamış, geniş katımlı, işlevsel bir tartışma ve görüş alış veriş sürecine yönelinmemiştir. Yalnızca dar bir çevrenin, petrol ve doğal gaz sektörü yatırımcılarının oluşturduğu Petrol Platformunun görüşlerine başvurulmuştur.

"Ekonominin liberalleştirilmesi ve serbest piyasa kurallarına göre yeniden düzenlenmesi" programının önemli bir unsuru olan, "piyasaların, devlet müdahalelerinden arındırılması ve siyaset dışı-bağımsız üst kurullar tarafından

düzenlenmesi ve denetlenmesi” amacına uygun düzenleme, Doğal Gaz Piyasası Yasası ile uygulamaya konulmuştur.

Uzunca bir hazırlık sonrasında, 20.02.2001 tarihinde yürürlüğe giren 4626 sayılı Elektrik Piyasası Yasası'yla kurulan Elektrik Piyasası Düzenleme Kurumu ve Kurulu, Doğal Gaz Piyasası Yasası'yla, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu ve Kurulu'na dönüştürülmüş, Kurum ve Kurulun faaliyet alanına, elektriğin yanı sıra doğal gaz da eklenmiştir. Bu süreç daha sonra da devam etmiş ve LPG ve petrol sektörleri de, EPDK'nın faaliyet alanına alınmıştır.

Doğal Gaz Piyasası Yasası yürürlüğe girdikten sonra, ETKB tarafından 12.10.2001 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan “Şehirlerde Doğal Gaz Dağıtım Hizmeti Vermek Üzere Kurulan Şirketlere İzin Verilmesine İlişkin Usul ve Esaslar”la ilgili bir tebliğ yayınlanmışsa da bu tebliğ uygulanmamış ve kentsel doğal gaz lisans ihaleleri, 2003'ten başlayarak EPDK tarafından gerçekleştirilmiştir.

5.1 4646 Sayılı Doğal Gaz Piyasası Yasasının Temel Unsurları

AMAÇ

“18.04.2001 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen 4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Yasasının amacı, “doğal gazın kaliteli, sürekli, ucuz, rekabete dayalı esaslar çerçevesinde çevreye zarar vermeyecek şekilde tüketicilerin kullanımına sunulması için, doğal gaz piyasasının serbestleştirilerek mali açıdan güçlü, istikrarlı ve şeffaf bir doğal gaz piyasasının oluşturulması ve bu piyasada bağımsız bir düzenleme ve denetimin sağlanmasıdır.”

DOĞAL GAZ PİYASA FAALİYETLERİ

Söz konusu Yasada

- ithalat,
- iletim,
- depolama,
- toptan satış,
- şehir içi dağıtım,
- ithalat, ihracat ,
- sıkıştırılmış doğal gaz dağıtım ve iletim

faaliyetleri, piyasa faaliyetleri olarak belirlenmiştir.

REKABETİN SAĞLANMASI VE TEKELİN KALDIRILMASI

1. Rekabetin sağlanması için hiç bir şirket kendi faaliyet alanında hiç bir şirkete iştirak edemez ve aynı alanda başka bir şirket kuramaz.
2. Doğal gaz piyasa faaliyeti yapan şirketler kendi faaliyet alanı dışında faaliyet gösteren sadece bir şirkete iştirak edebilirler ancak hakimiyet oluşturamazlar.
3. Doğal gaz, üretim şirketleri hariç olmak üzere hiç bir şirket yıllık ulusal gaz tüketiminin % 20'sinden fazla gaz satamaz.
4. Hiçbir şirket rekabet özgürlüğünü kötüye kullanamaz Bu hususta Rekabet Kurumu yetkilidir.
5. BOTAŞ 2009 yılından itibaren iletim, depolama ve ticari faaliyetlerini ayrı şirketlerce yürütülmesi esasına göre yeniden yapılandırılır.
6. 397 sayılı KHK ile BOTAŞ'a tanınan doğal gazın ithalatı, iletimi ve satışı tekeli kaldırılmıştır.

ENERJİ PİYASASI DÜZENLEME KURUMU'NUN DOĞAL GAZ PİYASASI ALANINDA GÖREV VE YETKİLERİ

1. Doğal gaz piyasa faaliyetlerine ilişkin plan, politika ve uygulamalarla ilgili Kurum görüş ve önerilerini belirlemek.
2. Doğal gaz piyasa faaliyetlerine ilişkin doğrudan taraf olunan uluslararası anlaşmalardan doğan hak ve yükümlülüklerin ifası için, Kuruma düşen görevlerin yapılmasını sağlamak.
3. Doğal Gaz Piyasası Kanunu ile Kuruma yetki verilen konularda, doğal gaz piyasa faaliyetlerine ilişkin her türlü düzenlemeleri onaylamak ve bunların yürütülmesini sağlamak.
4. Doğal Gaz Piyasası Kanununda yer alan lisans ve sertifikaların verilmesine ve bunların yürütülmesi ve iptaline ilişkin her türlü kararları almak ve uygulamak.
5. Doğal Gaz Piyasası Kanununda yer alan hükümler dahilinde özel hallerde uygulamaya konulabilecek sınırlama ve yükümlülüklerin tespiti ile fiyat belirlenmesine yönelik kararları almak.
6. Doğal gaz piyasası içerisinde rekabetin hiç veya yeterince oluşmadığı alanlarda, fiyat ve tarife teşekkülüne ilişkin usul ve esasları düzenlemek.
7. Doğal Gaz Piyasası Kanununda belirlenen faaliyetlere ilişkin tarifeleri onaylamak veya tarife revizyonları hakkında karar almak.
8. Doğal gaz piyasası faaliyetleri ile ilgili denetleme, ön araştırma ve soruşturma işlemlerinin yürütülmesi, yetkisi dahilinde ceza ve yaptırımları uygulamak ve dava açmak da dahil olmak üzere her türlü adli ve idari makama başvuru kararlarını almak.

9. Doğal Gaz Piyasası Kanununun uygulanması ile ilgili olarak tüzel kişiler veya tüzel kişiler ile tüketiciler arasında çıkacak ihtilafları çözmek.
10. Doğal Gaz Piyasası Kanununda gösterilen diğer görevleri yerine getirmek ve yetkileri kullanmak.

DOĞAL GAZ PİYASASINDA SERBESTLİĞE GEÇİŞ İÇİN BOTAŞ'IN YAPACAĞI SÖZLEŞME DEVİRLERİ

BOTAŞ ithalat oranını ulusal tüketimin % 20'sine düşürünceye kadar yeni gaz alım sözleşmesi yapamaz ve bu orana 2009 yılı başında ulaşma zorunluluğu vardır.

BOTAŞ Pazar payını bu orana düşürmek için 2009 yılına kadar mevcut gaz alım sözleşmelerini ihale sonucu diğer ithalatçı şirketlere devretmekle yükümlüdür.

BOTAŞ yapacağı ihalelerde seçilen şirkete devredeceği doğal gaz alım sözleşmeleri için muvafakat verir ve satıcı ile devir sözleşmesi yapması istenir.

Satıcı taraf ile seçilen yeni şirket sözleşme yaptığı takdirde devir gerçekleşir. Yeni sözleşme yapılması halinde BOTAŞ kazanan şirketin BOTAŞ'ın tüm yurt dışı mükellefiyetlerinin kabul etmesi ve ikili anlaşmalarla belirlenen doğal gaz alım fiyatının altında kalınmaması koşuluyla miktar devrine imkan veren yeni bir ihale yapar.

Her takvim yılında devredilen doğal gaz miktarı yasanın yürürlüğe girdiği tarihte alım taahhüdünde bulunulan toplam doğal gaz miktarının % 10'undan daha az olamaz.

Hazine garantili YİD ve Yİ Santralleri , hazine garantilerinden feragat etmek koşuluyla, en ucuz kaynaktan gaz almak ve gazın maliyetindeki düşüşü elektrik fiyatlarına da yansıtmak şartıyla BOTAŞ dışındaki başka bir kaynaktan gaz alabilir.

BOTAŞ'ın mevcut sözleşmelerinin bulunduğu ülkelerden ihraç amaçlı veya kuruma yurt içi doğal gaz arz açığı tespit edilmesi durumu hariç, hiç bir şirket yeni gaz alım sözleşmesi yapamaz Bu kısıt mevcut sözleşmelerin sona erdiği tarihe kadar geçerlidir.

Diğer ülkelerden ithalat ise Kurulun piyasada rekabet ortamının oluşturulması, mevcut sözleşmelerden doğan yükümlülükler ve ihracat bağlantılarına dikkate alarak vereceği karara bağlıdır.

BOTAŞ'ın mevcut yapısı 2009 yılına kadar devam eder. 2009 yılından sonra BOTAŞ İletim, Ticaret ve Depolama olarak üçe ayrılır. İletim kısmı hariç diğer ikisi özelleştirilir.

MEVCUT DAĞITIM ŞEBEKELERİNİN ÖZELLEŞTİRİLMESİ

4646 sayılı yasadan önce, şehir içi doğal gaz dağıtımını 397 sayılı KHK kapsamında belediye veya belediye şirketleri ile BOTAŞ tarafından yürütülmüş, 4646 sayılı yasanın yürürlüğe girip EPDK'nın doğal gazla ilgili yönetmelikleri hazırladığı

yasanın hazırlık döneminin sona ermesinden itibaren 2003 yılından başlayarak şehir içi dağıtımını yapacak şirketler EPDK tarafından yapılan ihaleler ile belirlenmeye başlanmıştır.

4646 sayılı yasanın Geçici 3 üncü maddesi ile yasadaki önce 397 sayılı KHK kapsamında BOTAŞ veya belediye veya belediye şirketlerince sürdürülen şehir içi dağıtımlarının özelleştirilmesi öngörülmüştür.

Geçici 3 üncü maddenin (a) fıkrası BOTAŞ'ın dağıtım faaliyetleri ile ilgilidir. Bu hüküm ile şehir içi doğal gaz dağıtım faaliyetlerinin BOTAŞ tarafından yapıldığı Bursa ve Eskişehir'deki, BURSAGAZ ve ESGAZ olarak anılan şehir içi doğal gaz dağıtım işletmelerinin özelleştirilmesi düzenlenmiştir. Bu özelleştirmeler, anılan yasa hükmü ve 4046 sayılı yasa kapsamında Özelleştirme İdaresi tarafından yapılan ihaleler sonucu gerçekleştirilmiştir.

Geçici 3 üncü maddenin (b) fıkrası ise şehir içi doğal gaz dağıtımının belediye veya belediye şirketlerince yapıldığı, İSTANBUL, ANKARA ve İZMİT şehirlerindeki doğal gaz dağıtımlarının özelleştirilmesini düzenlemektedir. Buna göre, belediye veya şirketlerince işletilen dağıtım şebekeleri, hazine garantili yurt dışı kredi borçlarının peşin veya vadesinde ödenmesinden itibaren üç yıl içerisinde, kamu hisselerinin en fazla %20 kalacağı şekilde hisse devri yoluyla özelleştirilecektir. Bu konuda en son 25.05.2007 tarih ve 5669 sayılı yasa ile konu 3 üncü maddeye (e) fıkrası eklenmiş, bununla özel olarak ANKARA şehriçi doğal gaz dağıtımının özelleştirilmesi amaçlanmıştır.

5.2 BOTAŞ'ın Yasayla İlgili Değerlendirmeleri

BOTAŞ Genel Müdürü Saltuk Düzyol 3-5 Mayıs 2007'de Odamız tarafından düzenlenen Uluslararası Doğal Gaz Kongresinde yaptığı konuşmada yasayla ilgili ciddi eleştirilerde bulunmuştur. 07.05.2007 tarihli TEBA Bülteninde yer verilen konuşma aşağıdaki şekilde haberleştirilmiştir.

“Diğer tüm ülkelerin kamu kuruluşu pazar payı % 65'ler seviyesine inerken, BOTAŞ % 20'lere indiriliyor:

BOTAŞ Genel Müdürü Saltuk Düzyol, konuşmasının başında yılda ortalama yüzde 14-15'ler seviyesinde büyümekte olan ve henüz olgunlaşma seviyesine ulaşmamış olan Türkiye doğal gaz piyasasına yönelik 2001 yılında çıkarılan 4646 sayılı Doğal Gaz Yasası'na önemli eleştiriler getirerek, Yasa'nın mutlaka değiştirilmesi gerektiğini altını çizdi. Batı'nın uzun bir evrimsel süreçten geçirdikten ve yapılanmasını büyük ölçüde tamamladıktan sonra piyasalarda uygulamaya başladığı serbestleştirme politikalarının Türkiye'de alelacele uygulanmaya başlandığına dikkat çeken Genel Müdür Düzyol, bu konuda şunları söyledi.

“Batı uzun bir evrimsel süreçten ve yapılanmadan geçtikten sonra piyasalarını ve bu piyasalarda tatbik edilen düzenlemeleri esas almış, ancak Türkiye'de bu yapılırken sözkonusu piyasalarda yaşanan evrimsel süreci ve koşulları gözardı eden bir yapı oluşturulmuştur. 4646 sayılı Yasa'da dünya uygulamalarında çoğu kez önce özelleştirmelerin ve ardından serbestleşmenin olduğu, pek çok ülkede doğal tekel

konumundaki incumbent operatörünün pazar payının serbestleşme sonrası en fazla yüzde 65'ler seviyesine indirildiği gözden kaçırılırken, ülkemizin incumbent operatörü BOTAS için serbestleştirme sonrası yüzde 20 gibi son derece gerçek dışı bir pazar payı hedeflenmiştir.

Bununla da yetinilmeyerek tam anlamıyla ölçek ekonomilerinin geçerli olduğu ve bu nedenle şirketlerin birleşmeler ve devralmalar yoluyla büyümeye çalıştığı bir sektörde, sadece bir enerji köprüsü değil, aynı zamanda bir enerji adası olmayı hedefleyen ülkemizin ulusal şampiyonu olan BOTAS'ın, daha önce TPAO'ya yapıldığı gibi dikey bütünleşmiş yapısı bozularak, iletim, depolama ve ticaret şirketi şeklinde yeniden yapılandırılması ve sadece iletim kısmı kamunun elinde kalacak şekilde özelleştirilmesi öngörülmüştür”.

4646 sayılı Yasa, BOTAS'a birkaç beden dar gelmektedir ve mutlaka değiştirilmesi gerekmektedir:

BOTAS Genel Müdürü Saltuk Düzyol, BOTAS'ın halihazırda müzakerelerini yapmakta olduğu Doğal Gaz Kontrat Devirleri ile ilgili de önemli mesajlar vererek, böyle bir uygulamanın dünyanın hiçbir yerinde bulunmadığına dikkat çekti. 4646 sayılı Yasa'nın BOTAS'a yeni alım kontratı yapma olanağı tanımadığını vurgulayan Genel Müdür Düzyol, bu şekilde BOTAS'ın doğal gaz ithalatındaki tekel konumunun sonlandırılmasının ve alım anlaşmalarından doğan Al ya da Öde riskinin azaltılmasının amaçlandığını, ancak piyasada yeni girişlerin bir dizi kısıtlama getireceğini hatırlatarak, şunları söyledi.

“Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu'nun (EPDK) iznine tabi düzenlemelerle, dünyada hiçbir örneği bulunmayan Kontrat Devri uygulaması ile piyasaya herhangi bir arz fazlası yaratmadan yeni girişler yapılması sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu durum iktisadi anlamda serbestleşmeden umulan faydaların elde edilmesini neredeyse olanaksız kılmaktadır. Serbestleşmenin temel amacı piyasaya yeni girişler sağlanarak hakim konumundaki oyuncunun etkinliğinin azaltılması, artan rekabet ile piyasanın daha verimli çalışır hale getirilmesi, arz fazlası yaratılarak fiyatların aşağıya çekilmesidir.

Arz yönüyle bakıldığında ise serbestleşmenin amacı piyasada yeni girişlerle birlikte katma değer artışı sağlanarak, pastanın büyütülmesi ve büyüyen pastadan herkesin payını almasıdır. 4646 sayılı Yasa mevcut haliyle bu amaçları karşılamaktan oldukça uzaktır. Enerji alanında coğrafi avantajlarını kullanarak önemli bir oyuncu olmayı hedefleyen ve mega projelerine imza atmaya hazırlanan ülkemize ve onun ulusal şampiyonu olan BOTAS'a birkaç beden dar gelmektedir. Bu nedenle mutlaka değiştirilmesi gerekmektedir.”

BOTAS'a enerji alanında küresel bir oyuncu olma şansı verilmelidir

BOTAS Genel Müdürü Saltuk Düzyol, 2010 yılı sonrası için enerji alanında önemli bir aktör olmaya hazırlanan Türkiye'nin içerisinde bulunduğu coğrafyada pazarlık gücü yüksek, dikey bütünleşmiş, büyük ve güçlü enerji şirketlerine sahip olması gerektiğinin altını çizerek, BOTAS'a küresel bir oyuncu olma şansının verilmesini istedi. BOTAS Genel Müdürü Düzyol, konuşmasının bu bölümünde şu önemli hususları dile getirdi.

“BOTAŞ halihazırda 52 milyar m³’lük kontrat portföyü, 2 yıl içerisinde 10 Milyar Dolara ulaşacak satış hasılatı ve içerisinde bulunduğumuz yıl sonunda 10 bin km²’yi aşacak olan iletim altyapısıyla küresel oyuncu olabilme rolünü üstlenebilecek yegane şirkettir. Halka arz yoluyla kısmi olarak özelleştirilebilecek, ancak dikey bütünleşmiş yapısı korunacak ve diğer KİT’lere getirilen kısıtlamalardan muaf tutulacak bir BOTAŞ’ın enerji alanında bölgesel bir oyuncu değil, küresel bir oyuncu olma şansı bulunmaktadır.

Bu piyasa, BOTAŞ gibi bir ulusal şampiyon öldürülmeden de pekala serbestleştirilebilir. Bu konuda sektörü düzenleme ve denetleme yetki ve sorumluluğuna sahip EPDK’ya büyük görevler düşmektedir. Bu kapsamda BOTAŞ dahil olmak üzere teknik ve mali açıdan yeterli olmak kaydıyla tüm isteklere ithalat serbestisi tanınması, enerji şirketlerinde sürdürülebilir bir büyümenin ve ülkemiz arz çeşitliliği ve güvenliğinin sağlanması bakımından faydalanılacaktır.”

5.3 Doğal Gaz Fiyatları ve BOTOŞ’ın Tahsil Edemediği Alacaklar

Bugüne değin doğal gaz fiyatları BOTAŞ tarafından belirlenmiştir. Ancak Türkiye’nin doğal gaz alım fiyatlarının kesin olarak ne olduğu “ticari sır” gerekçesiyle, hiç bir zaman yetkililerce açıklanmamıştır. Bugün cari fiyatların 380-385 USD/1000 m³ düzeyinde olduğu tahmin edilmektedir.

BOTAŞ’ın Doğal Gaz Dağıtım Şirketlerine satış fiyatı, 2005 yılı içinde 0,267212 YTL/m³ den % 25.6 artışla 0,335699 YTL’ye yükselmiştir. 2006 yılı içinde yapılan %29.88 oranında fiyat artışıyla, satış fiyatı 0.435862 YTL’ye ulaşmıştır. 2007 içinde doğal gaz satış fiyatlarına zam yapılmamıştır. 2008 başında yapılan %9 oranında zamlarla 0.475090 YTL’ye yükselen gaz satış fiyatındaki üç yıllık artış % 77.8’e ulaşmıştır.

Kentsel Doğal Gaz Dağıtım Şirketleri BOTAŞ’tan satın aldıkları fiyata birim hizmet ve amortisman bedelini eklemektedir. Bu rakam EPDK’nın lisans ihalelerini kazanan şirketler için 0–3.16 cent mertebesindedir. Ancak bu rakam EPDK kararıyla ayrıcalıklı statüdeki şirketler olan İGDAŞ, İZGAZ, AGDAŞ ve BAĞÇEŞEHİRGAZ için daha yüksektir.

Daha önce özelleştirilen BURSAGAZ ve ESGAZ için ise bu rakam sabittir ve 2,5 cent/m³’dir. Bu rakamlara ayrıca 0,023000 YTL Özel Tüketim vergisi ve % 18 KDV eklenmektedir.

Tüketicilerin kentsel dağıtım şirketlerinden satın aldıkları doğal gazın fiyatının artmasına neden olacak bir başka gelişme de , dağıtım şirketlerinin doğal gaz alım sözleşmeleri nedeniyle ödedikleri damga vergisini tüketicilere yansıtmak amacıyla EPDK’ya yaptıkları başvurudur. EPDK’nın bu talebi kabul etmesi halinde tüketicilerinin doğal gaz alım bedelleri daha da artacaktır.

Tablo 27 : Dağıtım Kuruluşlarına Uygulanan Doğal Gaz Satış fiyatları (K.D.V Hariç)

Yürürlük Tarihi	Dağıtım Şirketi Eysel Tüketim ÖTV Hariç Fiyat	ÖTV TUTARI (*)	Dağıtım Şirketi Eysel Tüketim ÖTV Dahil Fiyat	Bir Önceki Yıla Oranla Yüzde artış	Kümülatif
	YTL / Sm ³	YTL / Sm ³	YTL / Sm ³	%	%
01.01.2004	0,207130	0,00675	0,213880	-	-
01.01.2005	0,267120	0,02100	0,288212	34,75	34,75
01.01.2006	0,335699	0,02100	0,356690	23,76	66,77
01.01.2007	0,435862	0,02100	0,456862	28,08	113,61
01.01.2008	0,475090	0,02300	0,498090	9,02	132,88

Kaynak : BOTAŞ

Türkiye'nin gaz ithal ettiği ülkeleri gaz satış fiyatlarındaki olası artışların, BOTAŞ'ın doğal gaz satış fiyatlarına yansımaları kaçınılmazdır.

Basında zaman zaman BOTAŞ'ın başta EÜAŞ ve EGO olmak üzere bazı kuruluşlardan alacaklarını tahsil edemediği, bu nedenle karşılaştığı zararı kapatmak için kredi kullandığı, nakit akış dengesinin çok bozulduğu, doğal gaz ithalatı yaptığı ülkelere olan borçları ödemekte güçlüklerle karşılaşabileceği ve bu nedenle doğal gaz ithalatının kısıntıya uğrayabilme riski olduğu yolunda haberler yer almıştır. BOTAŞ alacaklarını başta EÜAŞ olmak üzere borçlu kamu kuruluşlarından tahsil edemezken, kişiye özel bir yasa çıkarılarak EGO'nun BOTAŞ'a olan borçlarının gecikme faizlerinin silinmesi ve ödeme gücüne düşen ve bazı vergi borçlarını ödeyemeyen BOTAŞ'ın alacaklarına Maliye Bakanlığının haciz uygulaması, bu kurumu zayıflatmaya ve işlevsiz kılmaya yönelik uygulamalardır. Bu durumda BOTAŞ'ın esas olarak, alacaklarını tahsil etmeye ağırlık vermesi ve finansman yapısını güçlendirmesi daha doğru olacaktır. Bu durum BOTAŞ'ın zam yapma ihtiyacını azaltabilecektir..

Bu konuda 19.02.2008 tarihinde Zaman gazetesinin internet sitesinde yer alan İsmail Altunsoy'un aşağıdaki haberi, yoruma ihtiyaç bırakmayacak kadar açıktır.

“BOTAŞ'ın 12,3 milyar yeni lira alacağı var, maaşları banka kredisiyle ödüyor”

“Devlet kurumlarından alacaklarını tahsil edemeyen BOTAŞ, yatırımlar için dövize endeksli dış kredi kullanıyor. Bu durum şirketin mali bünyesini bozuyor.

Kamu kurumlarına sattığı doğal gazın parasını alamayan BOTAŞ, mali krizle karşı karşıya. Kurumun içinde bulunduğu zor durum Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu tarafından hazırlanan raporla da ortaya konuldu.

Rapora göre şirketin Kasım 2007 itibarıyla toplam alacağı 12,3 milyar YTL'ye çıktı. Sebepse dağıtım şirketleri ve elektrik santrallerinin, aldıkları gazın parasını ödememesi. Parayı tahsil edemese de doğal gazı kesemeyen BOTAŞ, nakit sıkıntısı yaşıyor. 'Kamu kuruluşları gaz parasını ödemeyerek finansman ihtiyacını BOTAŞ'tan karşılıyor' denilen raporda, şu uyarıda bulunuluyor: 'Müşterilerin borçları sürekli birikmekte. Sonuçta personel maaşlarını dahi kredi kullanarak ödemek durumunda kalan BOTAŞ, ağır bir nakit darboğazına girmektedir.' Raporda, kamu kurumlarındaki alacakların ivedilikle tahsil edilmesi, mal ve hizmet maliyetlerini azaltacak tedbirlerin alınması ve yatırımların zamanında bitirilmesi tavsiye ediliyor.

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Boru Hatları ile Petrol Taşıma AŞ (BOTAŞ) ile ilgili hazırladığı 2006 Yılı Raporu'nu Meclis'e sundu. Meclis çevrelerinden edinilen bilgilere göre raporda 2006 yılı değerlendirilirken 2007 için çarpıcı tespitlere yer veriyor. Buna göre, Elektrik Üretim AŞ (EÜAŞ), Ankara Gaz Dağıtım AŞ (EGO), İstanbul Gaz Dağıtım AŞ (İGDAŞ) gibi kamu kuruluşlarından alacaklarını tahsil edemeyen BOTAŞ'ın mali yapısı giderek bozuluyor. 31 Ekim 2007 itibarıyla şirket sadece işletme ve yatırım faaliyetlerini sürdürebilmesi için bankalardan 1,9 milyar yeni lira kredi kullandı. Kredilerin faiz gideri 590,6 milyon yeni lira. Raporda alacakların tahsil edilememesi sebebiyle yatırımların tamamının dövize endeksli dış kredi kullanılmasının şirketin mali bünyesini esaslı bir şekilde bozduğu belirtiliyor.

Yüksek Denetleme Kurulu'nun yaptığı çalışmada kamu kuruluşlarının BOTAŞ ile irtibatı ilginç bir şekilde anlatılıyor. Buna göre, kamu kurumları finansman ihtiyaçlarını, BOTAŞ'a borçlarını yıllardır düzgün ödemeyerek ve biriktirerek karşılama yolunu seçiyor. Parasını alamayan şirketin doğal gaz ithal ettiği ülkelere borçlarını süresinde ödeyebilmesi için bankalardan kredi alması, borçlanma ve satış maliyetini olumsuz etkiliyor. Bu konuda bir diğer menfi durum da yatırım harcamaları için yabancı para birimleri üzerinden kredi kullanılması. BOTAŞ'ın kamu kurumları ve bakanlıkla yaptığı yazışmalara da yer verilen raporda, Enerji Bakanlığı'na hitaben yazılan bir yazıda şirketin 9 Ekim 2007 itibarıyla kredi stokunun 1,6 milyar yeni liraya yükseldiği, 2,4 milyar yeni lira vergi borcuyla toplam nakit ihtiyacının 4,1 milyar yeni liraya çıktığı bilgisine yer veriliyor.

Alacağını tahsil edemeyen BOTAŞ, borçlarını ödemek için bankaların kapısını çalıyor. Ancak, şirketin yazışmalarında, 18 Eylül 2007'de yapılan 300 milyon yeni liralık kredi ihalesine limitlerin dolu olması sebebiyle hiçbir bankanın teklif vermediği ifade ediliyor. BOTAŞ, krizin aşılması için hacizlerin kaldırılmasını ve nakit ihtiyacının giderilmesini istiyor. Rapor, enteresan bir konuya da yer veriyor: Yap-işlet, yap-işlet-devret'ler de TETAŞ'ın kendilerine ödeme yapmamasını gerekçe göstererek BOTAŞ'a olan borçlarını düzenli ödemiyor. Bu santrallerin ödeme yapmaması durumunda doğacak açık 470 milyon yeni lira".

BOTAŞ'IN ALACAKLILAR LİSTESİ*

Kurum Borcu**	
EÜAŞ-HEAŞ	10.864,8
EGO	676,9
BOTAŞ	417,4
İGDAŞ	119,7
İZGAZ.....	73,6
TÜGSAŞ.....	22,3
Diğer	99,9

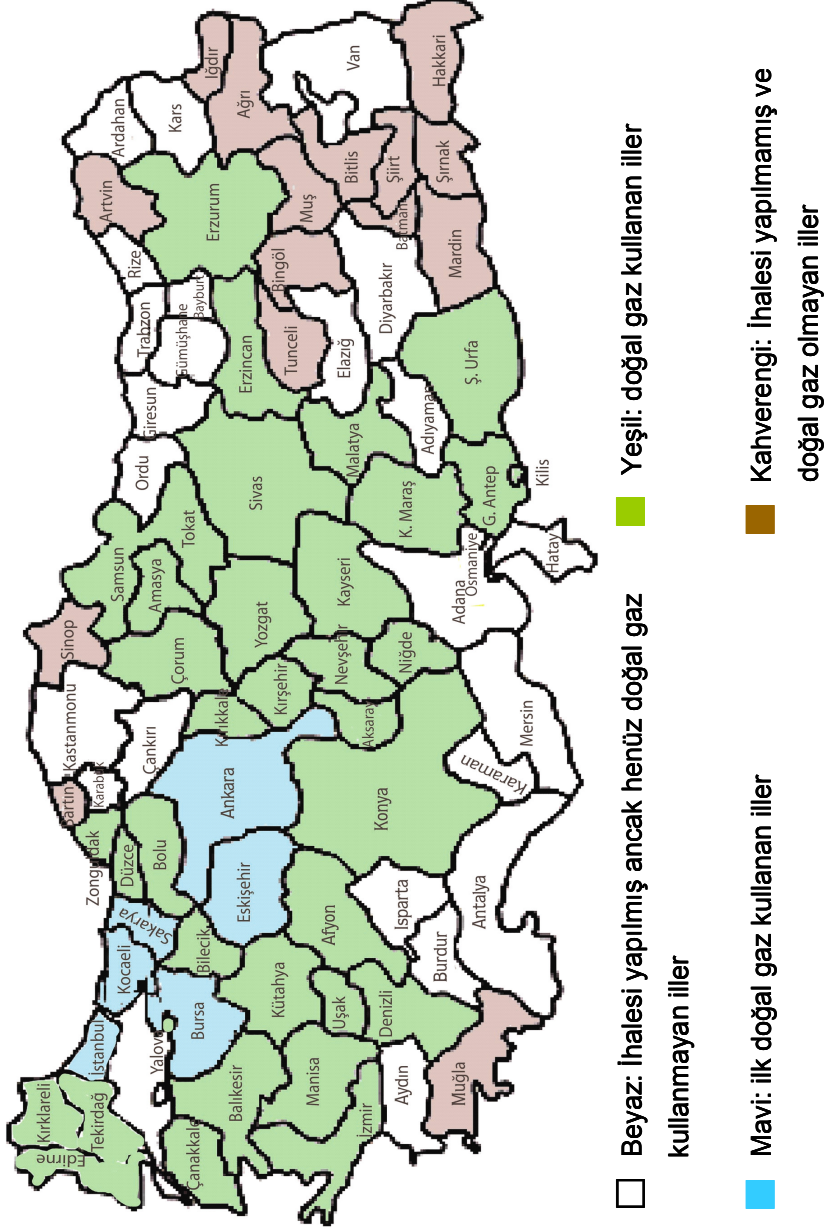
(*) 16 Kasım 2007 itibarıyla, (**) Milyon YTL

5.4 Melih Gökçek için Özel Yasa

TBMM erken seçim kararı aldıktan sonra, yeterince görüşülmeden hızla yasalaşan bir düzenleme ile EGO Genel Müdürlüğüne ait doğal gaz işletmesinin ayrıcalıklı bir biçimde özelleştirilmesi öngörülmüştür. Buna ilişkin 25.05.2007 tarih ve 5669 sayılı yasa ile EGO Genel Müdürlüğüne ait doğal gaz işletmesine doğal gazla ilgili bölümlerinin ayrı bir şirkete dönüştürülmesi, bu şirketin kısa bir süre içinde özelleştirilmesi ve özelleştirme gelirleri ile BOTAŞ'a olan EGO borçlarının faizleri silinerek yalnızca ana paranın ödenmesi amacıyla Doğal Gaz Piyasası Yasasında değişiklik yapılmıştır. Yasayla özelleştirilecek şirketi satın alacak şirkete de, Türkiye'deki en yüksek birim hizmet ve amortisman bedeli olan 5.555 USD cent/m³ tahsil etme imkanı tanınmıştır. 5.555 USD cent/m³ birim hizmet ve amortisman bedeli uygulamasıyla, bugüne değin EPDK lisans ihalelerinde verilen en yüksek 3.16 USD cent/m³ birim hizmet ve amortisman bedelinin % 76 fazlası Ankara'da uygulanacak ve Ankara Türkiye'de doğal gazı en pahalı alan kent olacaktır. Bir yandan serbest piyasanın erdemlerinden söz edenlerin, konu Melih Gökçek ve EGO olunca kişiye özel yasal düzenlemelerle borç silme operasyonları yapmaları ve ayrıcalıklı, özel yüksek birim hizmet ve amortisman bedelleri uygulamaları belli kesimlere özel çıkar sağlamaktan başka bir şey değildir. Lisans sürelerinin ilk sekiz yılında ihalede verdikleri birim hizmet ve amortisman bedelini uygulayacak olan ve sekiz yılın bitiminde EPDK'dan yeni birim hizmet ve amortisman bedeli tarifesi alacak olan diğer kentsel gaz şirketleri de kendileri için emsal oluşturacağı için bu ayrıcalıklı uygulamaya sessiz kalmışlardır.

6. KENTLERDE DOĞAL GAZ KULLANIMI

Harita 10: Doğal Gaz Kullanan ve Kullanılmayan İller